

Zondag 23 mei 2021, ochtend

Op de luchthaven van Athene, tijdens het boarden van Ryanair-
vlucht FR4978 naar Vilnius, de hoofdstad van Litouwen

Ik beëindig mijn telefoontje met papa en probeer mijn nekspieren los te krijgen door mijn hoofd te bewegen. Hij doolde weer door zijn oorlogsjaren en vertelde over het konvooi dat in 1945 op de vlucht was voor het Rode Leger. Hij beschreef zijn barre tocht als een onbewogen nieuwslezer en met opvallende details. En dat raakt me nog het meest: hoe de dementie zijn jonge jaren oplicht, terwijl zijn huidige leven in de nacht verdwijnt.

Uit de intercom schalt opnieuw het verzoek om snel onze plaats op te zoeken. *Ja, ja*. Ik stop mijn mobiel terug in mijn buiktasje en loop verder. Terwijl ik mijn rolkoffer langzaam door het gangpad duw, valt mijn blik op de jongeman voor me. Er is iets met hem. Hij stopt om de zoveel meter en bekijkt schichtig de mensen achter ons. Ook ik draai me om en laat mijn blik over de boardende passagiers dwalen. Een zee aan mondkapjes en vermoeide ogen. We schuifelen verder, maar we moeten na een paar meter alweer wachten. Nu op een gezin dat zich installeert. De jongeman pakt ondertussen zijn telefoon uit zijn broekzak, tikt wat in, brengt het apparaat naar zijn oor en begint opgewonden te praten in een mij onbekende taal.

Ik hef mijn hoofd en luister naar de vreemde woorden. Er gebeurt iets met me. De tonen en timbres resoneren als een schot in een winters woud en ze raken een ader in mijn geheugen. Ik begin te wankelen en grijp de stoel naast me vast voor steun. Herinneringen komen boven met beelden en geluiden. Een winters dennenbos verschijnt. Het schemert en het licht is kobaltblauw. Sneeuwvlokken wervelen om me heen en een huilende wind blaast tegen mijn oren. Ik kijk naar beneden en rennende kinderlaarsjes verschijnen. Ze zijn

roze en afgezet met een dun wit schapenbontje.

Iemand duwt tegen mijn schouder. De ijle luchten vervagen en de wanden van de cabine verschijnen weer. Gedesoriënteerd laat ik de stoel los, zoek houvast bij de hendel van mijn rolkoffer en sjok verder door het gangpad. De geur van transpiratie dampt van mijn lijf. De jongeman voor me beëindigt zijn gesprek op een fluisterende toon en loopt door. Mijn ademhaling is onregelmatig en mijn hart bonkt tegen mijn borstkas. Wat gebeurde er met me? Waar was ik? Wat zei hij?

De jongeman bereikt zijn rij en neemt plaats op een stoel aan het gangpad. Ik zet nog enkele stappen en vind een paar meter verderop mijn plek, eveneens aan het gangpad. Ik til mijn handkoffer in het bagagecompartiment, ga zitten en leg mijn rugzak op mijn schoot. Net wanneer ik mijn boek wil openslaan, naderen acht jonge meiden mijn rij. Ze verspreiden een baldadige energie. Twee van hen wijzen kwekkend naar de stoelen naast me en terwijl ik opsta om ze te laten passeren, valt mijn blik op het achterhoofd van de jongeman van net. Naast hem zit niemand en zo te zien komt er ook niemand meer. Die plek is beter! In een reflex schiet ik omhoog, loop met mijn spullen naar voren, en vraag hem of ik aan het raam mag zitten. Hij is alweer aan het bellen. Deze keer in het Engels. Hij knikt, staat op en ik schuif langs hem heen en ga zitten.

Terwijl een roodharige stewardess door het gangpad loopt en alle bagagevakken sluit, denk ik na over mijn rare reactie. Waar kwam die hallucinerende verwarring vandaan? Slaapgebrek? Dat kan, want die bruiloft heeft erin gehakt. Ik had meteen na de openingsdans naar mijn hotel in Athene moeten rijden, maar ik bleef uit plichtsbesef. Je kunt ook niet te vroeg vertrekken wanneer je vaste cameraman met zijn Griekse schone trouwt. Dom. Dom. Dom. Ik leg mijn boek op de vrije stoel in het midden en pak mijn telefoon. Ik scrol langs de foto's van het huwelijk, zoom in op de plaatjes van mijn toespraak voor het kersverse echtpaar en zucht. Mijn uitputting is goed te zien. Mijn tarwekleurige jurk hangt als een jutezak rond mijn lange, magere lichaam en onder mijn grijsblauwe ogen ligt een grauwe gloed. Ook mijn spontane bezoek aan een kapper in Athene blijkt bij nader inzien geen succes. De schouderlange coupe en de blonde pony staan wel vlot, maar accentueren mijn ingevallen gezicht. Shit. Ik móét na Vilnius echt een paar weken rust nemen. Vroeger kon ik veel meer

aan. Vooral dat vele vliegen hakt erin. Uren in zo'n buis zitten trekt me leeg.

Ik pak mijn water uit mijn rugzak en gluur naar de man naast me. Hij is een gedrongen twintiger met een bolle kop en korte bruine haren. Zijn donkere ogen glijden langs de passagiers. Ik probeer zijn blik te volgen, maar mijn zicht wordt geblokkeerd door een hippe brunette die het bagagevak opent.

Wanneer iedereen zit, start een mannelijke purser de bekende veiligheidsriedel. De roodharige stewardess passeert opnieuw, wijst op onze handbagage en meldt dat we die onder onze stoel moeten plaatsen. De man naast me leunt naar achteren en legt zijn smartphone op zijn dijbeen. Het scherm glanst van het zweet. Hij is duidelijk van slag.

'Welke taal sprak jij net?' vraag ik in het Engels en ga zodanig verzitten dat ik hem wat beter kan bekijken.

Hij draait zich naar me toe en knippert met zijn ogen, alsof hij zich losrukt uit diepe gedachten. Onze ogen maken contact. Hij taxeert me.

'Een Belarussisch dialect.'

'Belarus?' Mijn stem schiet de hoogte in. Mijn herinneringen brengen me weer de beelden van de maandenlange massademonstraties van vorig jaar. Met rood-witte vlaggen protesteerden de inwoners tegen de gestolen verkiezingen door de zittende president, een dictator die al een kwarteeuw regeert. Ik weet nog dat ik de moed van de drie vrouwelijke oppositieleiden bewonderde als ze voor de camera hun verhaal deden.

'Maar ik dacht dat ze daar Russisch spraken,' zeg ik.

'Klopt. We hebben twee officiële talen. Russisch en Belarussisch. En die verschillen.'

Hij grijpt opnieuw zijn telefoon en begint te chatten. Uit de intercom klinkt de opdracht om alle apparaten op de vliegtuigstand te zetten. De jongeman tikt door.

Mijn gedachten gaan alle kanten op. Hoe kan het dat ik zo heftig reageerde op woorden uit Belarus? Daar ben ik nog nooit geweest. Ik googel 'Belarus' en de kaart verschijnt.

De man buigt zich nu naar voren en pakt een laptop uit zijn rugzak.

'Mag ik je nog iets vragen?'

Hij heft zijn hoofd en knikt.

‘In welk deel van Belarus wordt dat dialect gesproken?’ Ik toon mijn telefoon.

‘Noordelijk van Grodno, op de grens met Polen en Litouwen.’ Hij raakt met zijn vinger een plek linksboven op mijn scherm aan. ‘Daar.’

‘Aha.’ Met mijn vingers vergroot ik de kaart nog iets verder. Een donkergroene band van bos verschijnt. Hier en daar is een dorp. Wat een desolate boel.

‘Waarom wil je dat weten?’ Zijn stem is een beetje schor.

‘Ik herkende de woorden die je daarstraks sprak. Ik verstond niet wát je zei, maar iets in mij reageerde erop. Herinneringen kwamen boven.’

‘O? Zoals?’ Zijn blik is intens.

‘Beelden van een besneeuwd dennenbos.’

‘Jee. Ken je Belarus?’

‘Nee, ik ben er nog nooit geweest. Ik vlieg nu voor het eerst naar de *Baltics*. Voor mijn werk.’

‘En wat voor werk doe je?’

‘Ik ben journalist en documentairemaker.’

‘Aha. En hoe heet je?’

‘Olga Liebke.’

‘Liebke?’ Hij tikt mijn naam in en mijn website verschijnt.

‘Dit ben jij?’ Hij toont me het scherm van zijn telefoon.

‘Ja.’ Ik bekijk mijn lachende kop.

‘Olga Liebke is in 1984 geboren in Namibië en verhuisde in 1988 naar Duitsland.’ Hij leest de eerste zin op mijn homepage hardop voor, alsof hij een spreekbeurt houdt. ‘Ze is journalist en documentairemaker. Ze verwierf bekendheid met *De nomaden*, een serie over mensen die wonen in een gebied met schuivende landsgrenzen en die zoeken naar hun plek onder wisselende machthebbers.’

Hij slaat zijn ogen naar me op.

‘Een relevant thema!’

‘Absoluut.’

‘En je bent geboren in Afrika?’

‘Ja, mijn vader was er ranger. Namibië was tot 1920 een Duitse kolonie. Daarna bleven veel Duitsers er wonen. Wij gingen in 1988 terug naar Duitsland.’

‘Apart. En je maakt nu een reportage over de nomaden van Litouwen?’

‘Nee, nee.’ Ik glimlach. ‘Ik maak een verhaal over dertig jaar onafhankelijkheid van Litouwen, omdat dit land zich tussen 1990 en 1991 als eerste losmaakte van de Sovjet-Unie. Hierdoor werden de oude grenzen hersteld. Een nieuwe landkaart, zeg maar.’

‘Interessant! Waar heb je dat van? Die fascinatie voor grenzen?’ Het schichtige lijkt wat te wijken.

‘Van mijn woonplaats.’ Ik draai de irritante blazer boven mijn hoofd dicht. ‘Ik woon sinds mijn vierde in de Harz. Ken je het?’

Hij schudt zijn hoofd.

‘Is een Duits middelgebergte dat tot 1990 doorkliefd werd door het IJzeren Gordijn. Mijn vader was er boswachter. We gingen veel samen wandelen en hij wees me al jong op die metershoge stalen barrière en de gevolgen daarvan voor mens en natuur.’

‘Aha! Je bent dus ervaringsdeskundige?’ De woorden klinken zowel vragend als bevestigend.

‘Ja. Ons dorp is getekend door de grens. Hohegeiß lag pal aan de voormalige DDR.’

Net als hij iets wil zeggen piept zijn telefoon en hij begint weer te chatten.

Mijn blik dwaalt naar buiten. Ik was vijf toen ik de grens voor het eerst zag. Papa en ik maakten een wandeling door het bos. Het was begin november en vroeg in de ochtend. Het landschap oogde maagdelijk wit, want de nacht ervoor had het gevroren en een beetje gesneeuwd. Het was een prachtige dag: windstil en zonnig en de temperatuur lag rond het vriespunt. De bonte pracht van de herfst maakte plaats voor de naakte schoonheid van de winter. We stapten in de richting van de roze kleurende dageraad. De toppen van de sparren lichtten op onder de opkomende zon. We liepen zoals altijd in stilte. Papa zei alleen iets als hij me uitleg gaf over planten of dieren. Op een gegeven moment bereikten we een opening in het bos en daar, vóór ons tussen de kalende bomen, doemde een wand op en eindigde alles: het pad, het bos en het uitzicht. Rechts en links, zo ver als we konden kijken, blokkeerde een metershoog ijzeren hekwerk onze weg. Ik greep de hand van papa. We keken omhoog naar de geribbelde staalplaten met de kleine ruitvormige openingen. De opkomende ochtendzon perste zich vanaf de andere kant door deze gaatjes en verspreidde letterlijk een geruit licht. Papa omklemde mijn vingers en ik voelde hoe er iets bij hem veranderde. Ik keek naar hem

op en zag dat zijn gezicht verkrampde en zijn mond vertrok. Hij liet me los en balde zijn vuisten. Zijn ademhaling stokte, waarna hij een woeste kreet uitstootte en neerviel op zijn knieën. Zijn lichaam schokte en tranen rolden over zijn wangen. Verward en bang greep ik zijn nek vast en duwde mijn voorhoofd tegen het zijne.

‘Niet huilen, papa. Niet huilen.’

‘*Mein Bienchen.*’ Hij sloeg zijn betraande ogen naar me op.

We keken elkaar aan en hij streelde zachtjes over mijn haren, waarna hij me stevig vastpakte en me kreunend van ellende begon te wiegen. Op en neer, op en neer. Ik rook zijn waxjas en ik slikte. Ik raakte verlamd door zijn verdriet, dat zich aan me opdrong en de deur opende naar een verborgen leed. En ook ik begon kermend te snikken.

Na een tijdje kalmeerden we en lieten we elkaar los.

‘*Mein Schatz,*’ fluisterde papa. Hij glimlachte naar me en verdeelde met zijn wijsvinger het vocht van de tranen over mijn wangen. ‘Je bent mijn alles, Bienchen. Alles!’

Ik knikte.

Papa ademde heel diep in en uit en kwam omhoog om vervolgens een tijdje naar de stalen wand te staren.

‘Wat is daar?’ vroeg ik. ‘Aan de andere kant?’ Ik wees naar de barrière.

‘Een heel grote gevangenis. Met zeventien miljoen mensen.’

‘O. En wat hebben ze fout gedaan?’

‘Niks!’ stootte hij uit. ‘Kom! We gaan!’ We draaiden ons om en liepen zwijgend met een ferme pas terug naar huis.

Een week later viel de Muur en opende de gevangenis haar poorten.

Uit de luidsprekers schalt de krakende stem van de piloot die uitleg geeft over onze vlucht. Het toestel beweegt schokkerig.

Ik maak me los van mijn herinneringen.

‘En jij?’ vraag ik aan de jongeman. ‘Woon je in Belarus?’

Even is daar een aarzeling.

‘Nee, ik ben daar niet meer veilig. Ik woon nu in Litouwen.’

‘O. Wat naar.’ Een dissident.

Hij haalt zijn schouders op en zet zijn mobiel op flight mode. Ik volg.

‘Trouwens,’ vraag ik wanneer het vliegtuig over de startbaan taxiet. ‘Waar had je het eigenlijk over aan de telefoon? Had het soms iets te maken met besneeuwde dennenbossen?’

Hij lijkt te weifelen en kijkt naar buiten, alsof hij mijn vraag niet heeft gehoord. De motoren beginnen te brullen, en het vliegtuig schiet over de startbaan. Op het moment dat we loskomen van de grond, buigt hij zich naar me toe.

“Ik ben bang.” Dat was wat ik zei.’

Zondag 23 mei 2021, vroege middag
Op de Ryanair-vlucht FR4978 van Athene naar Vilnius in
Litouwen

Ik schrik wakker van een mannenstem. Het is de purser die vertelt dat er turbulenties komen en dat we onze riem moeten vastmaken. Het kost me moeite om te schakelen. Even was ik héél ver weg. Ik vertoefde opnieuw in dat winterse woud. Ik was niet alleen, maar ik volgde een zwijgende gedaante, gehuld in iets wat leek op een wit habijt. Een kloosterling? Ik had het koud en was moe, maar ik mocht niet stoppen. De bevroren sneeuw kraakte onder onze voeten. We liepen in de richting van een grijs schijnsel en bereikten een open en helverlichte vlakte. De fluitende wind kreeg vrij spel en rukte aan mijn jas. Wolken met sneeuw lichtten op onder een hoog hangende lamp en wervelden om ons heen. Ik moest inmiddels rennen om de schim bij te houden tot voor ons een witte wand opdoemde. We stopten en iemand aaide over mijn rug. Ik draaide me om en zag een vrouw in een wit gewaad en met wapperende platinablonde haren. Door het felle tegenlicht was haar gezicht onherkenbaar, maar toch voelde ze vertrouwd, want ik stak mijn armpjes naar haar uit.

De beelden werpen een donkere sluier over mijn gemoed. Was dit een droom of een herinnering? Ik klik met trillende vingers de riem van mijn stoel vast en trek de band strak. De wazige vrouw roept associaties op met de hallucinerende Galadriel tijdens de spiegelscène in *The Lord of the Rings*. Raar hoe je geheugen een spel met je speelt. Gebeurt me vaker. Ja, dat is het. En de stress. Ik pak mijn flesje met water en drink. Mijn huisarts waarschuwde me vorige maand al voor een burn-out als ik geen gas terugnam en ze somde een lijst met verschijnselen op. Een paar had ik al: vermoeidheid, slapeloosheid, concentratieproblemen, huilbuien. Nou, en net tijdens het boarden

waren daar de duizelingen en de hartkloppingen en nu ook nog visioenen. Wat een shit. Ze heeft gelijk. De combinatie van mantelzorgen en werken valt me zwaar. Ik moet rust nemen en leuke dingen doen met papa. Samen wandelen, voor zover dat nog lukt. Zijn ellendige aandoening vreet inmiddels ook aan zijn evenwichtsorgaan, waardoor hij een stok nodig heeft tijdens het lopen. O, papa...

De tranen komen weer. Met de mouw van mijn vest veeg ik ze weg en vouw mijn handen over mijn middenrif in een vergeefse poging mijn verdriet weg te duwen. Binnenkort ben ik helemaal alleen. Geen ouders. Geen grootouders. Geen kind. Geen man. Geen broer. Geen zus. Geen neef. Geen nicht. Geen oom. Geen tante. En maar een enkele vriend, want daar was geen tijd voor. Ik was altijd on the road... En als ik dan thuis was, wilde ik rust en genieten van het samenzijn met papa. Ik rommel in mijn rugzak en zoek een pepermuntje. De jongeman naast me strekt zijn benen en zit in zijn eigen wereld. Met een koptelefoon op de oren leest hij teksten op zijn laptop. Mijn blik laveert over de hoofden voor me en stopt bij een gespierde blonde man met een hoog opgeschoren kapsel. Hij draagt een cognackleurig leren jack, zit gedraaid op zijn stoel drie rijen voor ons aan het gangpad en kijkt mijn kant op. Onze ogen vangen elkaar. Hij geeft me een unheimisch gevoel. Wie is dat? En waarom dat gegluur? De man wendt zich weer af.

Een vreemde onrust borrelt in me op. Ik wil hier weg. Hoelang moeten we nog? Een dik uur... Ik pak mijn boek en blader naar het laatste hoofdstuk van *Liefde in tijden van cholera* van Márquez en lees hoe het prachtige liefdesverhaal van Florentino Ariza en zijn Fermina eindigt. Met een glimlach leg ik enige tijd later de roman op de vrije stoel naast me, wend me naar het raam en observeer de lappendeken onder ons. Over welk land vliegen we nu? Litouwen? Polen? Belarus? Zou het drielandenpunt zichtbaar zijn vanaf hier? Ik check alweer de tijd. Nog een halfuur. We zullen zo wel de daling inzetten. Felle zonnestralen raken mijn gezicht. Ik vorm mijn handen tot een scherm en staar weer naar het lijnenspel beneden me. Maar dan begint het groen-gele patchwork te kantelen. De stand van de zon wijzigt en een schaduw valt over mijn gezicht. Hè? Het lijkt wel alsof we om-draaien. Ik duw mijn neus tegen het raam om beter te kunnen kijken. Ons toestel helt naar rechts. Enkele passagiers gillen alsof ze in een achtbaan zitten. Ik grijp de stoelleuning voor me vast en de jongeman

legt zijn laptop opzij en trekt de koptelefoon van zijn hoofd. Wanneer we weer recht vliegen, neemt de piloot het woord. Hij heeft een belangrijke mededeling en vertelt dat we om veiligheidsredenen een landing in Minsk maken. Een golf van paniek trekt door het vliegtuig.

Mijn buurman springt op en roept: *'I am wanted there, they will kill me!'*

Mensen bewegen hun hoofd in onze richting. Zo ook de blonde kleerkast. Er is iets in zijn blik wat me alarmeert en ineens dringt de waarheid tot me door: deze omleiding is gepland!

Ik heb de neiging om op te springen en weg te rennen, maar dat kan niet. Ik wrijf mijn natte handen droog aan mijn jeans en kijk op naar de jongeman in het gangpad. De angst straalt van hem af. Zijn woorden van daarstraks galmen weer door mijn brein: *Ik ben bang*. De roodharige stewardess haast zich inmiddels onze kant op. Onder haar oksels zitten donkere plekken. Ze gaat in discussie met de jongeman. De landing in Minsk is onvermijdelijk, zo zegt ze, en ze doet vruchteloze pogingen om hem te kalmeren. Het vliegtuig helt naar voren en allebei grijpen ze een stoel voor steun. De stewardess verheft nu haar stem en hierna gaat hij aarzelend zitten, waarna de vrouw weer naar de pantry beent. Uit de speakers klinkt inmiddels de gebruikelijke maak-u-gereed-voor-de-landingtekst. De jongeman pakt weer zijn notebook en begint te tikken. Zijn stress is bijna tastbaar, terwijl zijn vingers over het toetsenbord schieten. Ik gluur naar het scherm, waar groene balken verschijnen. Aha. Hij is dus bezig met het verplaatsen van bestanden. En terwijl ik hem bekijk, ontwaakt mijn activistische hart. Maar natuurlijk! Na zijn onvermijdelijke arrestatie is de wereldopinie zijn belangrijkste medestander. Ik moet een verhaal over hem schrijven en zo sympathie kweken! Snel sta ik op, duw me langs hem heen en reik in het bagagecompartiment naar mijn laptop. Als ik, terug op mijn plek, het scherm omhoogklap lijkt hij net klaar met zijn werk en leunt met gebalde vuisten tegen zijn stoel. Hij draait zich naar me toe en kijkt me vragend aan.

'Ik ga je helpen. Straks. Via de media,' fluister ik en ik tik met mijn wijsvinger op mijn toetsenbord. 'Hoe heet je?'

We kijken elkaar een paar seconden zwijgend aan, dan knikt hij bijna onmerkbaar.

'Pavel Rybak.'

'En hoe spel ik dat?'